

ДЕРЖАВНЕ АГЕНТСТВО
ЛІСОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
ШАЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК

ШАЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК – ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОХОРОНА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ У 1983–2023 роках

*збірник наукових праць
з нагоди 40-річчя
Шацького національного природного парку*

Львів
ТзОВ «Фірма «Камула»
2024

Шацький національний природний парк – дослідження та охорона природно-заповідного фонду у 1983–2023 роках. Збірник наукових праць з нагоди 40-річчя Шацького національного природного парку // Редактор-упор. Марія Христецька // Львів : Камула, 2024. – 160 с.

Збірник висвітлює питання охорони, збереження та відтворення природно-територіальних комплексів Шацького поозер'я та прилеглих територій, розвитку рекреаційної галузі

<i>Альохіна О. В., Корусь М. М., Івченко Д. В., Піць Н. А., Христецька М. В., Матейчик В. І., Турич В. В.</i> Інформаційно-аналітична система – основа реалізації процесу оцінювання екологічного стану заповідних територій.	6
<i>Безручко Любомир, Рожко Ігор, Койнова Ірина, Рожко Іванна</i> Сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму на території Шацького національного природного парку	12
<i>Бейдик О. О., Донець І. А.</i> Шацькі озера як унікальний простір навчальних практик та наукового туризму.	16
<i>Білецька М. Г., Білецький Ю. В., Теплюк В. С.</i> Видова різноманітність гніздових птахів бази практик табору “Гарт” Волинського національного університету імені Лесі Українки	18
<i>Дзюбенко Н. В., Матейчик В. І., Струс Ю. І., Сидорук І. В.</i> Чорний лелека <i>Ciconia nigra</i> L. на Шацькому Поозер’ї	21
<i>Бусленко Л. В.</i> Хорологія <i>Aporrectodea georgii</i> (Lumbricidae, ligochaeta) у ґрунтах Волино-Поділля	26
<i>Гетьман В. І., Бейдик О. О., Донець І. А.</i> Ландшафтна, екологічна, рекреаційно-туристська привабливість Шацького національного природного парку.	30
<i>Демчук В. М.</i> Карликовий сомик (<i>Ameiurus nebulosus</i>) – представник інвазивної іхтіофауни Шацького національного природного парку.	34
<i>Зінченко М. О., Сухомлін К. Б., Зінченко О. П., Теплюк В. С.</i> Інвазованість червононогих молюсків озера Світязь личинками трематод (<i>Digenea</i>)	38
<i>Зінчук М. І., Мерленко І. М., Шворак А. М.</i> Динаміка мікробіологічної активності в залежності від умов ґрунтоутворення	43
<i>Іванець О.</i> Водойми Полісся в парадигмі історичних та сучасних аспектів гідроекологічних досліджень Заходу України	47
<i>Іванців Василь, Трофимюк Вадим, Іванців Оксана</i> Фауністичні дослідження Шацького поозер'я Б. Дибовським.	52

<i>Льїн Л. В.</i> Ресурси озер Волинської області	55	<i>Сенчина Б. В., Слободян І. В.</i> Раритетні оселища Шацького НПП: проблеми збереження.	103
<i>Льїна О. В., Пасічник М. П.</i> Сапропелеві бальнеологічні ресурси Шацького національного природного парку.	59	<i>Сухомлін К. Б., Зінченко О. П., Теплюк В. С., Зінченко М. О.</i> Стан осінньої популяції мошок у водотоках басейну річок Східничанка та Уричанка на території НПП “Сколівські Бескиди”	109
<i>Комлев О. О., Бортник С. Ю., Ковтонюк О. В., Лаврук Т. М., Погорільчук Н. М., Філоненко Ю. М.</i> Роль розломно-блокової тектоніки в утворенні озерних улоговин Волині	64	<i>Телима С. В., Дятел О. О.</i> Причини та фактори забруднення водного середовища у верхів’ї басейну річки Прип’ять	112
<i>Комлев О. О., Бортник С. Ю., Ремезова О. О., Спиця Р. О., Філоненко Ю. М., Погорільчук Н. М., Ренда А. Д., Жилкін С. В., Комлева М. О.</i> Проблеми і значення вивчення бурштиноносної формації Прип’ятського бурштиноносного басейну	68	<i>Усатий Сергій, Козицький Олег, Усата Людмила</i> Дослідження водозабезпеченості території в межах дії Копаївської меліоративної системи.	116
<i>Корлятович Т. Ю., Покотило І. Я.</i> Дослідження впливу метеофакторів на зміну рівня води у озері Світязь	72	<i>Хамар І., Додурич М.</i> Забруднення озера Пісочне та перспективи вирішення проблеми	121
<i>Корлятович Т. Ю., Покотило І. Я.</i> Про додаткову висотну мережу на території ШНПП	75	<i>Хамар І., Царик Й., Шидловський І., Леснік В., Бокотей А., Назарук К.</i> Наукове та педагогічне значення Шацького національного природного парку (Шацького поозер’я)	124
<i>Коцун Л. О.</i> Адвентивні види рослин Шацького національного природного парку.	77	<i>Хільчевський В. К., Плічко Л. В., Забокрицька М. Р.</i> Спектральний індекс RI: застосування для екологічної оцінки акваторії озера Світязь у зв’язку з динамікою водності (2019–2023 рр.)	132
<i>Кравченко О. М.</i> Жуки-пігулочники (Byrrhidae) та несправжні пігулочники (Limnichiade) Шацького національного природного парку (ШНПП)	79	<i>Чижевська Л. Т., Карпюк З. К., Ковальчук С. І., Качаровський Р. Є., Антипюк О. В.</i> Озеро Біле – важливий рекреаційний об’єкт Любешівської ТГ Волинської області	137
<i>Кравченко О.</i> Несподівані знахідки твердокрилих (Coleoptera) на території Шацького національного природного парку (ШНПП) за останні 10 років	83	<i>Яценко І., Ренда А., Яценко В.</i> Знахідки мантійних мінеральних частинок у озерних відкладах Волинського Полісся (сферули, Ті-корунд, алмаз, самородні метали).	141
<i>Кузьмішина І. І., Мерленко Н. О., Рудік М. В., Деркач В. В., Безсмертна О. О., Савонюк А. М., Бобрик С. Р., Дяків С. В.</i> Фіторізноманіття веломаршруту “Лісами Ківерцівщини” КНПП “Цуманська пуца”	86	<i>Яцюк М. В., Цветова О. В., Сидоренко О. О., Тураєва О. В.</i> Історичні аспекти організації моніторингу на території Шацького НПП.	147
<i>Мерленко І. М., Зінчук М. І., Шворак А. М., Августиневич М. Б.</i> Можливості створення спеціальних сировинних зон на території колишнього Шацького району Волинської області	90	<i>Яценко П. Т.</i> Шацький національний природний парк на порозі 40-річчя	151
<i>Мищенко О.</i> Природна та культурна спадщина Шацького національного природного парку.	93		
<i>Ренда А., Яценко І.</i> Нові дані стосовно мінералогічного складу морен Волинського Полісся	97		

Створена науковим відділом парку класифікація оселищ за схемою EUNIS відображає високий рівень їх представленості у межах Шацького НПП. Поряд з цим всі раритетні види рослин охоплені охороною в 20 оселищах, що свідчить про ефективність застосування оселищної концепції. Однак, проведені нами польові дослідження показали, що рекреаційний навантаження у межах функціональних зон регульованої та стаціонарної рекреації є суттєвою загрозою для раритетних оселищ. Це свідчить про потребу постійного ботанічного контролю за станом угруповання і вибору режимів його збереження.

Список використаних джерел:

1. **До питання охорони червонокнижних видів рослин Шацького національного природного парку на засадах оселищної концепції збереження біорізноманітності** / Яценко П. Т., Корусь М. М., Матейчик В. І., Турич В. В. Національні природні парки – минуле, сьогодення, майбутнє: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. до 30-річчя створення Шацького національного природного парку (Світязь, 23-25 квітня 2014 року). – К.: ЦП КОМПРИНТ, 2014. – С. 347–355.
1. **Екологічні карти трилатерального біосферного резервату “Західне Полісся”** (Шацький НПП) та їх аналіз / Я. П. Дідух, Т. В. Фіцайло, Н. А. Пашкевич, Ю. І. Мала // Український ботанічний журнал. – 2013. – Т. 70, № 4. – С. 450–456.
2. **Офіційний сайт Шацького НПП.** URL: <http://shpark.com.ua/>
3. **Профіль Ivanka Slobodian / UkrBIN.** URL: https://ukrbin.com/show_user.php
4. **Раритети біоти Шацького національного природного парку** (поширення, оселища, загрози та збереження) / ред. П. В. Юрчук, В. І. Матейчик, П. Т. Яценко, І. В. Шидловський, І. М. Горбань, Н. А. Пісулінська. – Світязь, 2014. – 111 с. + 118 додатків.

Сухомлін К. Б.¹, Зінченко О. П.², Теплюк В. С.³, Зінченко М. О.⁴

СТАН ОСІННЬОЇ ПОПУЛЯЦІЇ МОШОК У ВОДОТОКАХ БАСЕЙНУ РІЧОК СХІДНИЧАНКА ТА УРИЧАНКА НА ТЕРИТОРІЇ НПП “СКОЛІВСЬКИ БЕСКИДИ”

Мошки – амфібіонтні комахи, преімагінальні фази яких розвиваються у водному середовищі та належать до облігатних реофілів. Значення симуліїд загальноновідоме: вони є складовою багатьох трофічних ланцюгів, а самки, крім того, є переносниками збудників деяких небезпечних хвороб і активними кровососами ссавців та людини (Rubtsov, 1956).

Сьогодні питання дослідження видового складу природоохоронних територій Українських Карпат залишається недостатньо вивченим. Більшість праць, в яких частково відображені відомості з симуліїдофауни датуються минулим століттям (Панченко, Усова, 1978; Панченко, 1986; Panchenko, 1989; 1998; 1999; Panchenko and Panchenko 2001) Сучасні дослідження (Теплюк, Сухомлін, 2018; Теплюк, 2019; Теплюк, Теплюк, 2019) здебільшого присвячені мошкам Карпатського біосферного заповідника. Згідно останніх даних симуліїдофауна нараховує 45 видів із 14 родів. Науковці розкрили окремі аспекти біології та екології різних фаз розвитку цих комах в умовах високогір'я. Проте, за сучасних темпів розвитку суспільства та зміни екологічної ситуації в регіоні, певною мірою залишаються відкритими питання уточнення видового складу територій, які зазнали значного антропогенного пресингу, і природоохоронних об'єктів, а також комплексного біоекологічного дослідження мошок Українських Карпат.

Метою роботи було дослідження стану осінньої популяції мошок у басейні річок Східничанка та Уричанка на території Національного природного парку “Сколівські Бескиди”.

Дослідження проводили у на території Східницького родовища мінеральних вод та Державного історико-культурного заповідника “Тустань” у серпні 2023 р. Матеріал було зібрано у р. Східничанка (Східниця) (49.2228, 23.3878), водоспаді “Чотири копитця” на р. Східничанці (49.2270, 23.3760), струмку, який впадає у р. Східничанку (49.2226, 23.3558), р. Тустань (49.1919, 23.4080) та її притока (49.1901, 23.4089). Збір, фіксацію і препарування матеріалу проводили згідно загальноприйнятих методик (Rubtsov, 1956). Ідентифікацію видів здійснювали за визначниками (Jedlicka and Kudela, Stloukalova, 2004; Knoz, 1965; Rubtsov, 1956; Bruderova and Kudela, 2012). Систематичне положення подане згідно сучасної системи родини Simuliidae (Adler, 2022). Для характеристики кількісних показників угруповань симуліїд підраховували індекси домінування (ІД) (Шитіков та ін., 2003).

В результаті проведеного дослідження встановлено, що наприкінці літа у досліджених водотоках поширені 5 видів мошок з роду *Simulium* двох підродів *Eusimulium* та *Simulium* (табл. 1).

^{1, 2, 3, 4} Сухомлін К. Б., Зінченко О. П., Теплюк В. С., Зінченко М. О. – Волинський національний університет імені Лесі Українки.

Таблиця 1

Чисельність мошок у досліджених водотоках

Вид мошки	р. Східниця		водоспад “Чотири копитця”		струмок, що впадає у р. Східницю		р. Тустань		притока р. Тустань		Разом (%)	
	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%	шт	%
<i>S. (E.) velutinum</i> Santos Abreu, 1922	0	0	0	0,00	11	2,21	0	0,00	0	0,00	11	2,21
<i>S. (s. str.) argyreatum</i> Meigen, 1838	11	2,21	19	3,82	0	0,00	0	0,00	0	0,00	30	6,04
<i>S. (s. str.) intermedium</i> Roubaud, 1906	35	7,04	43	8,65	0	0,00	110	22,13	98	19,72	286	57,55
<i>S. (s. str.) trifasciatum</i> Curtis, 1839	0	0,00	0	0,00	115	23,14	0	0,00	0	0,00	115	23,14
<i>S. (s. str.) variegatum</i> Meigen, 1818	14	2,82	22	4,43	0	0,00	4	0,80	15	3,02	55	11,07
Разом	60	12,07	84	16,90	126	25,35	114	22,94	113	22,74	497	100,00

У річках мошки заселяли підводні камені, у струмку – вузьколисту рослинність, зокрема, листя злаків, що спускались з берега. Найбільшу щільність заселення субстрату реєстрували у струмку 340 шт/дм², у інших біотопах щільність заселення субстрату коливалась від 95 шт/дм² до 250 шт/дм².

Необхідно зауважити, що в цей період у популяції мошок переважали незрілі личинки, які становили від 95 до 100%. Незрілі поодинокі лялечки були зібрані лише у струмку, що впадає у р. Східничанку.

У ранньоосінній період у досліджених водотоках еудомінантне положення займали представники *S. intermedium*, домінантне – особини *S. trifasciatum*, субдомінантне – представники *S. variegatum* та *S. argyreatum*. До рецедентів належали мошки *S. (E.) velutinum*.

Тільки у струмку зареєстровані мошки видів *S. (E.) velutinum* та *S. trifasciatum*, причому відносна чисельність їх доволі значна і становить 25,35% від загальної кількості зібраних особин.

Таким чином, в результаті проведеного дослідження у басейні річок Східничанка та Уричанка на території Національного природного парку “Сколівські Бескиди” зареєстровано 5 видів мошок роду *Simulium*, серед яких еудомінант *S. trifasciatum*. Щільність популяції мошок у струмку у 1,5–3 рази вища, ніж у річках.

Список використаних джерел:

1. **Рубцов И. А.** Мошки (сем. Simuliidae). Фауна СССР. Насекомые двукрылые. Т. 6, вып. 6. – М.–Л.: АН СССР, 1956. – 860 с.

2. **Панченко А. Б., Усова З. В.** О фауне и биологии мошек (Diptera: Simuliidae) Карпатского заповедника // Тез. докл. I Всесоюз. съезд паразитологов. – К.: 1978. 3. – С. 112–113.
3. **Панченко А. Б.** О зараженности микроспоридиями мошек Угольско-Широколужанского массива Карпатского заповедника // X конф. Укр. об-ва паразитол.: Материалы конф. – К.: 1986. 2. – С. 101.
4. **Панченко А. Б.** Особенности состава и распространения фауны мошек Украинских Карпат // Всесоюз. совещ. по пробл. кадастра и учета жив. мира: Тез. докл. – Уфа, 1989. – Ч. 4. – С. 2221–223.
5. **Панченко А. Б.** Мошки Украинских Карпат. V з'їзд Україн. ентомол. т-ва : Тези доповідей (Харків, 7–11 вересня 1998 р.). – К., 1998. – С. 123–124.
6. **Панченко А. Б.** Мошки (Diptera: Simuliidae) массива “Чорногора” Карпатского биосферного заповедника // Биол. иссл. на природоохр. тер. и биол. стационарах: Тез. докл. юбил. посвящ. 85-летию биост. ХГУ (Харьк. обл., Змиевский р-н, с. Гайдари 16–19 сент. 1999 г.). – Харьков, 1999. – С. 98–99.
7. **Панченко О. Б., Панченко А. О.** Аспект ландшафтного поширення фауни мошок (Diptera: Simuliidae) в Українських Карпатах. Науковий вісник УжНУ. Серія біологія. – Ужгород, 2001. 9. 295–297.
8. **Сухомлін К. Б., Зінченко О. П.** Фауна мошок родини Simuliidae Українських Карпат. Науковий вісник УжНУ. Серія біологія. – Ужгород, 2008. 23. – С. 220–232.
9. **Теплюк А., Теплюк В.** Еколого-фауністичний аналіз мошок (Diptera, Simuliidae) гідробіоценозів північно-східного макросхилу Українських Карпат. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2019. 1(77). – С. 32–38.
10. **Теплюк А. М.** Species Composition and Biotopical Distribution of Blackflies (Diptera, Simuliidae) on the South-Western Macroslope of the Ukrainian Carpathians. Vestnik Zoologii, 2019. 53(2). – pp. 113–122.
11. **Adler P. H.** World blackflies (Diptera: Simuliidae): A comprehensive revision of the taxonomic and geographical inventory [2022] [Electronic resource] 2022. Available from: <https://biomia.sites.clemson.edu/pdfs/blackflyinventory.pdf> [Accessed 20.10.2023]. – 145 p.
12. **Шитиков В. К., Розенберг Г. С., Зінченко Т. Д., Шитиков В. К.** Количественная гидроэкология: методы системной идентификации. – Тольятти : ИЭВБ РАН, 2003. – 463 с.
13. **Bruderova T., Kudela M.** Simulium columbaschence and Simulium voilense (Diptera, Simuliidae) in Slovakia and Austria. – Folia faunistica Slovaca. 2012. 17 (2). – pp. 133–138.
14. **Jedlicka L., Kudela M., Stloukalova V.** Key to the identification of blackfly pupae (Diptera: Simuliidae) of Central Europe. Biologia. – Bratislava, 2004. 59(15). – pp. 157–178.
15. **Knoz J.** To identification of Czechoslovakian black-flies (Diptera, Simuliidae). Folia prirodoved. Fac. Univ. – Purkyne. 1965. 6 (5). – 56 p.

Наукове видання

ШАЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПРИРОДНИЙ ПАРК – ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ОХОРОНА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ У 1983–2023 РОКАХ

Збірник наукових праць
з нагоди 40-річчя
Шацького національного природного парку

Редактор-упорядник: *Марія Христецька*
Комп'ютерне верстання: *Василь Яблонський*

Здано до складання 19.12.2023 р. Підписано до друку ==.==.2024 р.
Формат 70 x 100 ¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура ShcoolBook.
Друк цифровий. Обл-вид. арк. 11,6. Ум. друк. арк. 13.
Зам. № 231219/1. Тираж 200 прим.

Дизайн та підготовка до друку: ТзОВ "Фірма "Камула"
м. Львів, вул. Юрія Руфа, 57,
тел. 067-314-24-53, 050-317-09-81 (viber).
e-mail: iduma@ukr.net, www.ivanduma.com.ua
Свідоцтво Держреєстрації: серія ДК № 1258 від 06.03.2003 р.

Ш12   **Шацький національний природний парк – дослідження та охорона природно-заповідного фонду у 1983–2023 роках.** Збірник наукових праць з нагоди 40-річчя Шацького національного природного парку // Редактор-упор. Марія Христецька // Львів : Камула, 2024. – 160 с.

ISBN 978-966-433-xxx-x

Збірник висвітлює питання охорони, збереження та відтворення природно-територіальних комплексів Шацького поозер'я та прилеглих територій, розвитку рекреаційної галузі

УДК 821.161